

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Факультет соціології
кафедра соціальних структур та соціальних відносин

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

“ОСВІТНІЙ АУДИТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОКРАЩЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ”

Спеціальність: 054 Соціологія

Освітня програма: «Соціальні технології»

Освітній ступінь: бакалавр

Кваліфікація: бакалавр з соціології

Авторка:

Білоус Катерина Юріївна,
студентка 4 курсу

Науковий керівник:

Мазурик Олег Володимирович,
доктор соціологічних наук, доцент

Бакалаврська робота допущена до захисту
рішенням кафедри соціальних структур та соціальних відносин

Протокол № _____ від «___» _____ 2022 р.

Зав. кафедри _____ доц. Мазурик О.В.

Київ 2022

Реєстрація

номер

дата

підпис лаборанта кафедри

Рекомендовано до захисту

підпис наукового керівника

ініціали, прізвище наукового керівника

Результат захисту

оцінка

дата захисту

Голова ЕК

підпис

ініціали, прізвище

Члени ЕК

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

підпис

ініціали, прізвище

Секретар ЕК

підпис

ініціали, прізвище

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	6
1.1. Поняття "якість освіти" в соціогуманітарному дискурсі	5
1.2. Міжнародні практики оцінювання якості освіти	11
Висновки до розділу 1	15
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	18
2.1. Методологія оцінювання якості вищої освіти	18
2.2. Стан оцінювання якості вищої освіти в Україні	24
2.3. Перспективи розвитку та рекомендації щодо покращення системи оцінювання якості вищої освіти в Україні	28
Висновки до розділу 2	31
ВИСНОВКИ	34
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	37

ВСТУП

Актуальність. У сучасному українському суспільстві дуже гостро постає проблема забезпечення якості вищої освіти. Це зумовлює необхідність дослідження інструментів освітнього аудиту, які впливають на якість вітчизняної вищої освіти та діяльності державних установ, що повинні забезпечувати належний рівень якості вищої освіти в українських ЗВО.

Наразі контроль якості вищої освіти є одним з найбільш важливих соціальних викликів сучасного українського суспільства. З питаннями недотримання академічної доброчесності чи корупції студенти, науково-педагогічні працівники та адміністрація українських ЗВО стикаються ще доволі часто.

На щастя, в Україні з'явилися уповноважені державні та незалежні агенції та департаменти із контролю та забезпечення якості вищої освіти. Проводяться акредитації, освітні аудити та інтегруються різноманітні правила для підвищення наявного рівня якості вищої освіти.

Раніше я досліджувала ставлення до корупції в українських ЗВО (зокрема розглядала кейс Національного авіаційного університету) і моя робота висвітлила соціальні чинники, що впливають на розвиток корупційних відносин в одному з українських ЗВО. Основним результатом дослідження, а саме проведеного мною опитування, був висновок, що такі проблеми виникають через відсутність достатнього внутрішнього чи зовнішнього контролю діяльності ЗВО. Саме тому дана тема є актуальною для дослідження та розкриття з більш глобального погляду на питання оцінювання якості вищої освіти.

Сучасні проблеми, що поступово проявляються у нашому суспільстві й спонукали підвищення інтересу сучасних науковців до

дослідження освітнього аудиту та його інструментів як в Україні, так і в усьому світі.

Фокусом даної роботи є дослідження системи оцінювання якості вищої освіти в Україні, оскільки саме в системі освіти формуються ставлення та сприйняття процесів та можливостей вирішення різноманітних проблем.

ОБ'ЄКТ: система оцінювання якості вищої освіти.

ПРЕДМЕТ: інструменти оцінювання якості вищої освіти в Україні.

Мета роботи полягає у дослідженні інструментів, що використовуються в освітньому аудиті у ЗВО.

Завдання дослідження:

1. Розкрити поняття "якість" вищої освіти на основі аналізу вітчизняних та міжнародних практик.
2. Проаналізувати міжнародні практики оцінювання вищої освіти.
3. Описати методологію оцінювання якості вищої освіти.
4. Дослідити стан оцінювання якості вищої освіти в Україні.
5. Визначити перспективи розвитку та надати рекомендації щодо покращення системи оцінювання якості вищої освіти в Україні.

Методологія дослідження: системний аналіз, що включає аналіз теоретичної основи дослідження інструментів оцінювання та системи якості вищої освіти в Україні; соціологічне опитування та аналіз даних авторського дослідження "Соціальні чинники та сприйняття корупції в системі освіти в Україні".

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Поняття "якість освіти" в соціогуманітарному дискурсі

Значний внесок у визначення поняття "якість" освіти зробили такі вітчизняні і зарубіжні науковці, як Д. Уоткінс, Д. Грін, М. Кісіль, Ф. Кумбс, Т. Лукіна, Л. Харві, А. Чемерис, С. Щудло. Це є свідченням, що досліджувана тематика є актуальною й достатньо визначеною. Проте, все ж деякі моменти визначення якості освіти є не повною мірою висвітленими та потребують більш глибокого дослідження.

Академічний тлумачний словник української мови вирізняє такі аспекти терміну «якість» [1] :

По-перше, це «внутрішня визначеність предмета, яка становить специфіку, що відрізняє його від усіх інших».

По-друге, це «ступінь вартості, цінності, придатності чого-небудь для його використання за призначенням». Саме цей аспект, зазвичай, береться до уваги в дискусіях стосовно якості освіти.

По-третє, це «та чи інша характерна ознака, властивість, риса когось або чого-небудь».

Слід зауважити, що це визначення можна розглядати як певну конкретизацію першого, бо «характерна ознака...» – це і є «специфіка». Одним з базових у вітчизняних та міжнародних нормативних документах, які регламентують функціонування сфери освіти – у Державній національній програмі "Освіта" (Україна XXI століття), Національній доктрині розвитку освіти, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року; Законах України "Про освіту", "Про вищу освіту"; документах, пов'язаних з впровадженням Болонської системи, тощо є поняття "якість освіти".

Поняття “освіта” у Національній доктрині розвитку освіти України сформовано як стратегічний ресурс поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [2].

Міжнародна організація зі стандартизації ISO дає таке визначення якості освіти – це сукупність властивостей і характеристик освітнього процесу, які надають їм здатність задовольняти освітні потреби споживачів освітніх послуг.

При цьому підкреслюється важливість оцінки досягнутої якості усіма споживачами освітніх послуг – як безпосередніх (студент, слухач), так і опосередкованих (роботодавець, держава, громада, суспільство) [3]. Але при застосуванні саме такого підходу, якість освіти буде надто залежною від зовнішньої оцінки, від змін у затребуваності ринком праці певних спеціалістів. Зміст, вкладений у розуміння поняття “якісна освіта”, а відповідно і перелік показників, за якими оцінюється рівень її досягнення, змінюється з часом та у будь-якому разі може бути окресленим лише відповідно до специфіки основних видів майбутньої професійної діяльності спеціаліста.

У Законі України “Про освіту” (2017 р.) якість освіти представлена як встановлена законами та стандартами освіти відповідність результатів навчання зазначеним у нормативних документах вимогам [4].

Батечко Н. визначає якість освіти таким чином – це багаторівнева система, що об’єднує в собі ресурси, процеси, методики, структуру організації, що є конче важливими для функціонування освітньої системи з метою її відповідності стандартам та соціальним нормам [5].

Енциклопедія освіти визначає якість освіти як комплексну характеристику, що висвітлює рівень та діапазон послуг в сфері освіти, які забезпечуються в залежності до інтересів індивіда / держави / суспільства безпосередньо освітньою системою [6].

Зазвичай вчені розглядають поняття якості освіти у широкому та вузькому аспектах. С. Щудло вивчає якість освіти наступним чином:

- вузьке значення – це рівень якості підготовки професіонала, що визначається як баланс відповідності підготовки кадрів (як процесу та результату) різноманітним потребам (держави, суспільства, особи), цілям, вимогам, нормам (стандартам);
- широке значення – це баланс відповідності освіти визначеним стандартам, нормам, вимогам, потребам [7].

А. Чемерис вважає, що “в широкому значенні – якість освіти характеризується через якість системи у відповідності процесу, результату та самої освітньої системи меті, потребам і соціальним нормам (стандартам) освіти; у вузькому розумінні якість освіти стосується лише самої особистості” [8].

Якщо розглядати якість освіти в сфері управління, М. Кісіль зазначає, що це ряд системно-соціальних характеристик та якостей, що визначають відповідність системи освіти визначеним вимогам, соціальним нормам, державним освітнім стандартам [9].

Якість освіти також розглядається як баланс відповідності конкретного освітнього рівня потребам, цілям, умовам, затвердженим освітнім нормам і стандартам, що встановлюється для визначення причинно-наслідкових зв'язків у порушенні даної відповідності та управління процесом покращення визначеної якості [10].

Також Ю. Зіньківський в Енциклопедії освіти пише, що " в основу визначення якості вищої освіти покладено моніторинг якості навчання через оцінку кондицій навчального процесу та моніторинг якості підготовки – оцінка рівня отриманих студентами знань, умінь, навичок" [11].

В системі освіти присутня визначена диференціація процесу за формами та видами. Наприклад: гуманітарна, біологічна чи технічна;

денна, заочна чи дистанційна. Кожен з видів чи форм освіти задовольняє визначені суспільні, соціально-економічні чи виробничі потреби. Відповідно до цього відрізняються і рівні якості у кожному випадку. Проте, головне у освітньому процесі – не тільки передача та отримання знань, а й формування професійної свідомості кожного з учасників освітнього процесу, мотивації чи передачі певного життєвого досвіду.

Освіта як об'єкт соціологічного аналізу вперше знайшла своє відображення в працях О. Конта. Розглядаючи позитивне знання як реальну трансформуючу силу суспільства, він бачив у системі освіти важливий соціальний механізм поширення цих знань, передачі та перетворення від покоління до покоління. Поєднуючи наукову діяльність із практичним викладанням, О. Конт зробив спробу створити альтернативну державну форму навчання – «позитивістське суспільство», організоване на основі групи студентів – робітників і студентів. Завданням цього товариства було навчання та виховання людей у дусі позитивістського світогляду.

Становлення соціології освіти як самостійної галузі пов'язане з іменами американських соціологів Л. Уорда, Дж. Дьюї, французького соціолога Е. Дюркгейма та німецьких вчених М. Вебера та К. Мангейма. Розглядаючи освіту одним із важливих соціальних інститутів суспільства, Л. Уорд пов'язував з ним успіх соціальних реформ, спрямованих на досягнення соціальної рівності. На думку вченого, майбутнє людства залежить від розвитку соціології, поширення соціологічних досліджень у всіх сферах людського життя, у тому числі й у освіті. На думку вченого, відкриваючи закономірності суспільного розвитку, суспільні науки повинні дати теоретичну основу соціальних реформ, сформувати «колективний розум» суспільства, керувати ходом суспільного розвитку.

З 20-х років ХХ ст. над проблемами соціології освіти працювали такі зарубіжні вчені, як Н. Гросс, В. Коллі, Дж. Саймон, Ф. Болтон, П. Бурдьє,

Л. Альтюссер, Б. Сімон та ін. У їхніх працях розроблялися такі питання, як аналіз соціальних аспектів освіти і виховання, вивчення структури та розвитку системи освіти, її зв'язку з потребами суспільства, співвідношення «освітнє середовище – особистість» та ін.

Конкретний внесок у розвиток західної соціології освіти зробили також Т. Парсонс, А. Турен, Дж. Флуд, К. Маркс та інші. Зокрема, К. Маркс розкрив зв'язок змісту та функцій освіти із класовою структурою суспільства. У. Коллінз показав, що різні статусні групи впливають як на розвиток освіти, так і на формування її різноманітних стандартів. Т. Парсонс з позицій структурно-функціональної теорії досліджував роль шкільного класу як специфічної соціальної системи. А. Турен розглядав особливості взаємодії системи освіти, особливо університетів, із соціокультурним середовищем.

Не менш важливим для дослідження є безпосередньо поняття освітнього аудиту, що включає в себе комплексний зовнішній аудит та оцінку освітніх та управлінських процесів навчального закладу, які забезпечують його ефективну діяльність та сталий розвиток.

Можна розглядати оцінювання якості освіти і з погляду соціального контролю, а саме він виступає способом саморегуляції соціальної системи освіти, що забезпечує впорядкованість взаємодій між усіма учасниками освітнього процесу шляхом регулювання. Її система включає всі способи реакції як великих соціальних груп, так і окремого індивіда на різноманітні специфічні дії особи чи груп, усі засоби соціального тиску для виведення за межі нормованої поведінки та діяльності в певних соціальних межах. В даному випадку соціальний контроль гарантує комфортну поведінку усіх учасників освітнього процесу чи окремої соціальної групи щодо рольових вимог та очікувань.

1.2. Міжнародні практики оцінювання якості освіти

Якість освіти – це складна багаторівнева система якості, орієнтована на забезпечення загальних результатів, які визначаються відповідністю освітнім цілям і результатам.

Набільш вагомим чинником утворення та сталого розвитку Європейського простору вищої освіти сьогодні виступає забезпечення якості освітніх послуг у вищій школі.

Одним із найважливіших документів для визначення та дотримання стандартів якості у вищій освіті є Європейські стандарти та рекомендації із забезпечення якості (ESG), які базуються на таких принципах:

- інтерес до якісної вищої освіти з боку студентів та роботодавців та суспільства в цілому;
- вирішальне значення агентської та інституційної автономії, визнаючи, що автономія несе дуже серйозну відповідальність;
- система зовнішнього забезпечення якості повинна виконувати своє призначення і не повинна ускладнювати роботу навчального закладу більше, ніж це необхідно для виконання системою свого завдання [12].

Європейські стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти як документ, прийнятий на Болонському саміті в Бергені (Норвегія) у 2005 році (Європейські стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти, ESG), містить стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти. ESG є не лише основою для вищої системи забезпечення якості на інституційному, національному та європейському рівнях, а й інструментом для визнання таких інституцій на європейському рівні. 4 березня 2008 р. Україна стала повноправним урядовим членом Європейського реєстру забезпечення якості освіти (EQAR) разом із 19 іншими країнами-учасницями Болонського процесу.

Основна мета Європейських стандартів та рекомендацій щодо забезпечення якості вищої освіти полягає в тому, щоб сприяти консенсусу щодо забезпечення якості викладання.

ESG забезпечує стандарти європейського рівня для органів забезпечення якості та їх діяльності. ESG базується на наступних чотирьох принципах забезпечення якості:

- Вищі навчальні заклади в першу чергу відповідають за якість наданої вищої освіти;
- забезпечення якості відповідає різноманітності систем вищої освіти, вищих навчальних закладів, програм і студентів;
- забезпечення якості сприяє розвитку культури якості;
- забезпечення якості враховує сподівання та попит студентів та суспільства.

Щоб підвищити прозорість якості вищої освіти в Європі, Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (EQAR) складається з чотирьох ключових членів-консультантів для підтримки Болонського процесу, включаючи Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти (ENQA), Асоціацію університетів Європи (EUA), Європейську асоціацію вищих навчальних закладів (EURASHE), що має назву «Група Е - 4».

В Австрії органом забезпечення вищої освіти є The Agency for Quality Assurance and Accreditation Austria (AQ Austria). Основними документами є Federal Act on the Organisation of Universities and their Studies, Universities Act 2002 – UG та The Act on Quality Assurance in Higher Education, HS-QSG.

В Данії за забезпечення якості вищої освіти відповідає Danish Evaluation Institute (EVA) та The Danish Accreditation Institution (DAI), а правову базу складають The Danish Evaluation Institute (2012), The Accreditation Act on higher education institutions (2013), Guide to institutional

accreditation (2013), Guide to programme accreditation: Existing programmes and local provision of programmes (2013), Guide to programme accreditation: New programmes and local provision of programmes (2013) [13].

В Італії відповідальним органом є The Holy See's Agency for the Evaluation and Promotion of Quality in Ecclesiastical Universities and Faculties (AVEPRO), а ключовими забезпечення якості є The Apostolic Constitution Sapientia Christiana (1979), Statute of the Holy See's Agency for the Evaluation and Promotion of Quality in Ecclesiastical Universities and Faculties (2007), The Nature, Context and Purpose of Quality Assurance: Briefing Note for Ecclesiastical Universities and Faculties (2008), Time Scale for Quality Review Internal Evaluation Quality Assurance Guidelines for Ecclesiastical Universities and Faculties Preparing the Self-Evaluation Report: Notes of Guidance for Faculties and Service Units [13].

Фінська рада з оцінки вищої освіти (Finnish Higher Education Evaluation Council – FINHEEC) функціонує за фінансової підтримки Міністерства освіти. FINHEEC публікує звіти про проведені оцінювання. Всі університети та інститути проходять оцінювання раз на 6 років. Функцію національного агентства забезпечення якості вищої освіти виконує Фінський центр оцінювання освіти (The Finnish Education Evaluation Centre, FINEEC) [13].

Законом України «Про вищу освіту» у ст. 16, п. 1 встановлено такі складові системи забезпечення якості вищої освіти:

- система внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності (визначення принципів та процедур забезпечення якості вищої освіти;
- здійснення моніторингу та періодичного перегляду освітніх програм;
- щорічне оцінювання здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних і педагогічних працівників вищого навчального закладу та регулярне

оприлюднення результатів таких оцінювань на офіційному веб-сайті вищого навчального закладу, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;

- забезпечення підвищення кваліфікації педагогічних, наукових і науково-педагогічних працівників;
- забезпечення наявності необхідних ресурсів для організації освітнього процесу, у тому числі самостійної роботи студентів, за кожною освітньою програмою та інше);
- система зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти передбачає: забезпечення ефективності процесів і процедур внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів та якості вищої освіти;
- забезпечення наявності системи проведення процедур зовнішнього забезпечення якості;
- забезпечення наявності оприлюднених критеріїв прийняття рішень відповідно до стандартів та рекомендацій забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти та інше);
- система забезпечення якості в діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти передбачає: забезпечення наявності та ефективності процесів і процедур зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення наявності достатніх і збалансованих ресурсів для здійснення процесів зовнішнього забезпечення якості вищої освіти;
- забезпечення незалежності у діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти;
- підзвітність [14].

Як засвідчує міжнародна практика, необхідною умовою ефективного функціонування системи забезпечення якості вищої освіти є наявність системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності, Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти і незалежних установ оцінювання та забезпечення якості вищої освіти, а також дієва нормативно-правова база, спрямована на впровадження стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти.

Суб'єктами оцінювання якості вищої освіти виступають як студенти, так і науково-педагогічний та адміністративний склад ЗВО. При цьому, кожен з суб'єктів оцінювання може надати відгук на своєму рівні повноважень, але, в той же час, неможливо провести найбільш об'єктивну оцінку хоча б без однієї з зазначених вище груп.

Висновки до першого розділу

Спершу ми розглянули різноманітні визначення поняття “якості” та зокрема “якість вищої освіти”. Український тлумачний словник визначає якість як ступінь значимості чи придатності, певну характерну ознаку, внутрішню специфіку чого-небудь. ISO визначає якість освіти як сукупність атрибутів і характеристик освітніх процесів, які дозволяють їм задовольняти освітні потреби споживачів освітніх послуг.

В Законі України «Про освіту» визначено, що якість освіти – це досягнення результатів навчання, які відповідають стандартам, встановленим законом або договором про надання освітніх послуг тощо.

Ми визначили, що поняття якості вищої освіти вивчається як у вузькому, так і в широкому розумінні: під вузько визначеною якістю освіти розуміється якість підготовки, яка визначається як відповідність навчання (як результату і як процесу) різноманітним потребам людей), цілі, вимоги, норми (стандарти). Загалом, якість освіти означає

збалансоване дотримання освіти (в результаті процесів і систем освіти) різним стандартам.

На основі розглянутих визначень, що всебічно розкривають сутність поняття “якість вищої освіти” ми сформуваємо власне визначення: якість освіти являє собою інтегральну характеристику, що є відображенням відповідності освітнього процесу / ресурсного забезпечення / освітніх результатів нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням.

Ми зазначили, що організація освітнього процесу базується на різних її видах (спеціалізації, сфери діяльності) та формах (денна, заочна, змішана і т.п.) і кожна з даних диференціацій має безпосередній вплив на якість вищої освіти.

Конт та інші соціологи, такі як Дюркгейм, Вебер та інші зробили значний внесок у соціологію освіти та становлення інституту освіти. Також ми висвітлили такі не менш важливі поняття, як освітній аудит (зовнішній комплексний аудит та оцінка освітніх / управлінських процесів ЗВО) та соціальний контроль (спосіб саморегуляції соціальної системи освіти).

У цьому розділі ми розглядаємо міжнародну практику забезпечення якості у вищій освіті та визначаємо, що одним із найважливіших документів для визначення та дотримання стандартів якості у вищій освіті є Європейські стандарти та рекомендації щодо забезпечення якості. Ми розглянули організації, створені для підвищення прозорості якості вищої освіти, насамперед Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (EQAR), до якого входять Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA), Європейський союз студентів (ESU), Європейська асоціація університетів та Європейська асоціація вищих навчальних закладів (EURASHE), ці організації також відомі як «група E-4».

У різних країнах існують місцеві органи забезпечення якості та особливі правила здобуття вищої освіти. Наприклад в Австрії це The Agency for Quality Assurance and Accreditation Austria (AQ Austria), в Данії – Danish Evaluation Institute (EVA) та The Danish Accreditation Institution (DAI), в Італії – The Holy See's Agency for the Evaluation and Promotion of Quality in Ecclesiastical Universities and Faculties (AVEPRO) і т.д.

В ході дослідження було визначено, що суб'єктом оцінювання якості вищої освіти виступають як студенти, так і науково-педагогічний та адміністративний склад ЗВО, умовами успішного розвитку визнаної у світі системи освіти є: вибір і конкуренція, децентралізація та автономія, відповідальність за результати.

РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

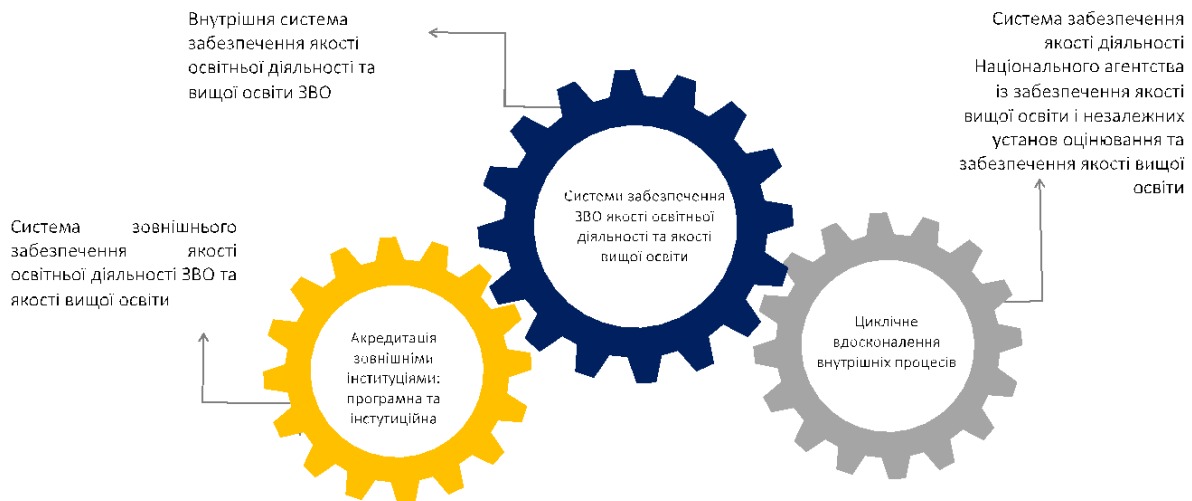
2.1. Методологія оцінювання якості вищої освіти

Спершу ми вирішили розглянути безпосередньо внутрішню методологію оцінювання якості вищої освіти в Україні. Системний підхід до якості вищої освіти в Україні дав можливість створення і запуску відповідних структур та функціонування визначених ними процесів, процедур та заходів щодо постійного та послідовного забезпечення якості вищої освіти. Відповідно до законів “про вищу освіту”, “про освіту”, українська система забезпечення якості вищої освіти має такі складові:

- систему забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти ЗВО - внутрішня система забезпечення якості університетів;
- систему зовнішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти ЗВО – система зовнішнього забезпечення якості;
- систему забезпечення якості Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та Незалежного агентства з оцінки та забезпечення якості вищої освіти – внутрішньої системи забезпечення якості Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Отже, система внутрішнього забезпечення якості діяльності Національного агентства, як єдиного стало працюючого органу з питань впровадження державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти є одним з базових елементів системи в Україні.

Забезпечити якість можна створивши систему на трьох рівнях (див. рис. 1).

**пункт 5 статті 41 закону України «Про освіту», пункт 4 статті 16 закону України «Про вищу освіту»*

Рис. 1. Три рівні забезпечення якості вищої освіти в Україні

Це підтверджується і ESG-2015, зокрема, стандартами 3.1-3.7 третьої частини Стандартів, які повністю присвячені внутрішній системі якості агентств.

Національне агентство, маючи досвід трьох років активної діяльності, зробили чимало для дотримання рекомендацій ESG-2015 щодо Стандарту 3.6 «Внутрішнє забезпечення якості та професійні стандарти», про що детально йшлося у звіті за попередні роки. Частина з рекомендацій відображена у затвердженій 17 листопада 2020 року «Політиці забезпечення якості діяльності Національного агентства», яка ґрунтується на: місії, цінностях, принципах внутрішньої організації, які викладені у Стратегії Національного агентства до 2022 року; принципах та положеннях Кодексу академічної доброчесності Національного агентства.

Найкраще репрезентують ефективні та дієві механізми процедур внутрішньої системи забезпечення якості агентств, що відповідають за зовнішнє забезпечення якості вищої освіти, такі агентства:

1. Quality Assurance Agency for Higher Education (Велика Британія, заснована у 1997 році) – <https://www.qaa.ac.uk>;

2. The national assessment and accreditation council (Індія, заснована у 1994 році) – <http://naac.gov.in/index.php/en/>;
3. Agência de Avaliação e Acreditação do Ensino Superior (Португалія, засновано у 2007 році) – <https://www.a3es.pt>;
4. High Council for Evaluation of Research and Higher Education (Франція, заснована у 2013 році) – <http://www.hceres.fr/>;
5. The National Center for Professional Education Quality Assurance Foundation (Арменія, засноване з 2008 року) – <http://www.anqa.am/>;
6. Agency for Science and Higher Education (Хорватія, заснована у 2004 році) – <https://www.azvo.hr/>;
7. Шість агентств Казахстану: Independent Agency for Accreditation and Rating (2001 рік, <http://www.iaar.kz>); Agency for Recognition and Quality Assurance in Education (2015 рік, <http://www.arqa.kz>), Eurasian Centre for Accreditation and Quality Assurance in Higher Education and Health Care (2016 рік, <http://www.ecaqa.org>), Independent Kazakhstan Center of Education (<http://www.nkca.kz>), Independent Agency for Quality Assurance in Education (2008 рік, <https://iqaa.kz/en/>), KAZSEE (<https://kazsee.kz/?lang=en>);
8. Estonian Quality Agency for Higher and Vocational Education (Естонія, засновано у 2012 році) – <https://ekka.edu.ee/en/news/ekka-transferred-to-education-and-youth-authority/>;
9. National Center for Educational Quality Enhancement (Грузія, 2010 рік заснування) – <https://eqe.ge/en/page/parent/491/zogadi-ganatlebis-khariskhis-uzrunvelqofa>;

10. The National Evaluation and Accreditation Agency (Болгарія, з 1995 року) – <https://www.neaa.government.bg/about-us/osigurjavane-na-kachestvoto>;

11. The Accreditation Organisation of the Netherlands and Flanders (Норвегія, з 2005 року) – <https://www.nvao.net/en>;

12. The Polish Accreditation Committee (РКА, 2002, Польща) – <https://www.pka.edu.pl/en/procedures-and-standards/procedures/>.

Висновки з проведеного дослідження нормативної бази, яка застосовується у всіх агентствах при запровадженні дієвої внутрішньої системи забезпечення якості агентств, свідчать, що ключовими та вихідними у всіх випадках є стандарти Міжнародної Організації Стандартизації (<https://www.iso.org/about-us.html>) (далі – ISO) та Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (далі – ESG:2015).

Поміж стандартів ISO лідерами у використанні агентств є три:

1. ISO 9001:2015 – стандарт системи менеджменту якості управління, спрямований на задоволення потреб користувачів послуг;

2. ISO 31000:2018 – стандарт менеджменту ризиків, принципи та керівні вказівки якого орієнтовані на використання процесного підходу та ризик-орієнтованої діяльності;

3. ISO 21001:2018 – вперше було розроблено для освітніх організацій. Зокрема, цей стандарт визначає вимоги до системи управління освітніми організаціями.

Найчастіше агентствами використовується процесний підхід, де в основу діяльності внутрішньої системи забезпечення якості покладено принцип циклічного удосконалення всіх визначених процесів, так званий цикл Шухарта-Демінга «PDCA»; стратегічне планування з визначеними

вимірюваними цілями з якості та їхнім щорічним коригуванням, а також звітуванням щодо досягнутих результатів у цих напрямках.

Тож, до **основних процедур та заходів** внутрішньої системи забезпечення якості (далі – ВСЗЯ), що застосовуються у агентствах, які опікуються зовнішнім забезпеченням якості вищої освіти, відносяться:

1. Управління документацією, ресурсами (людськими, матеріальними, фінансовими, технічними, репутацією), інформацією та ризиками;
2. Зворотній зв'язок;
3. Процедура апеляції, перегляду порядків та процедури акредитаційного процесу;
4. Аналіз дієвості визначених процедур.

Цей перелік не є вичерпним та таким, що повністю відображає все різноманіття процесів чи заходів досліджених агентств.

Поміж основних інструментів та механізмів ВСЗЯ заслуговують на увагу такі:

- планування, контролю та звітності;
- аналізу та рецензування, аудиту (з картками невідповідності);
- скарги та пропозиції;
- моніторингу та перегляду;
- різні настанови та правила, кодекси, рефлексії;
- навчання, самовдосконалення та атестація;
- опитування, відгуки та оцінювання;
- наявність інформаційних систем;
- публічність, прозорість процесів;
- ознайомлення та інформування всієї громадськості;
- конкурсний добір персоналу, коригувальні дії.

Чимало агентств мають детально описані та затверджені процедури ВСЗЯ та окремі вкладки на сайтах, присвячені внутрішній системі

забезпечення якості (Франція, Польща, Казахстан). Сповідуючи принципи, закладені в ESG-2015, всі агентства максимально прагнуть оперативно інформувати всю громадськість про свою діяльність та підтримувати з ними зворотній зв'язок. Велика увага приділяється донесенню до широкої аудиторії інформації про кращі практики агентств з метою розширення кола впливу та безпосередньої взаємодії.

З іншого боку, попри відкритість інформації, більшість агентств не мають публічного реєстру своїх експертів та публікують у відкритому доступі у звіті лише кращі практики, як додатку до прийнятого рішення за результатами проведеної акредитаційної експертизи. Чимало з агентств не роблять відеозапис віртуального візиту до закладу вищої освіти у випадку проведення експертною групою дистанційної виїзної акредитаційної експертизи.

Підсумовуючи, варто вказати на те, що процедури внутрішньої системи забезпечення якості агентства із забезпечення якості вищої освіти мають бути спрямовані на реалізацію Політик забезпечення якості агентств та гарантувати досягнення визначених та вимірюваних стратегічних цілей агентств у відповідності до міжнародних стандартів та кращих світових практик з урахуванням національних традицій та особливостей законодавства кожної країни.

Проаналізувавши безпосередньо внутрішню систему забезпечення якості вищої освіти в Україні ми висвітлили основні моменти оцінювання якості вищої освіти у національному масштабі.

Дуже влучний приклад методології освітнього аудиту висвітлений у дисертаційній роботі Горбова В. “Соціальний аудит як технологія управління якістю освітніх послуг вищого навчального закладу” [15]. Автор проводив анкетування студентів 4-5 курсу та професорсько-викладацького складу ЗВО міст Львова, Чернігова, Донецька та Харкова. Спершу була сформована методика проведення внутрішнього освітнього

аудиту, далі автором проводилось дослідження декількома “хвилями” з подальшим опитуванням й інших груп респондентів (батьки студентів, роботодавці). При цьому, під час дослідження автор базувався на описаних нами вище стандартах ESG.

Минулого року у роботі “Соціальні чинники та сприйняття корупції в системі освіти в Україні” ми проводили пілотне дослідження щодо внутрішнього забезпечення якості вищої освіти в одному з українських ЗВО. Спершу був прописаний план соціологічного дослідження, на основі якого згодом проводилось опитування визначених груп студентів та аналізувались отримані результати. Наше дослідження було репрезентативним лише для визначеного кейсу, але базувалося на тих же принципах, що і емпірична частина роботи В. Горбова.

2.2. Стан оцінювання якості вищої освіти в Україні

В Україні для забезпечення якості освіти окрім Національного агентства на центральному рівні було створено визначені органи, діяльність яких спрямовується і координується Урядом через Міністерство освіти і науки України, такі як Український центр оцінювання якості освіти та Державна служба якості освіти України. В реєгіонах визначені органи представляють спеціальні відділення. Метою їх роботи є оцінювання якості діяльності ЗВО, надання рекомендацій про покращення внутрішньої системи забезпечення якості та забезпечення належного функціонування управлінського та освітнього аспектів.

Не останнім у процесі забезпечення якості вищої освіти є відношення до визначеного процесу саме освітян. Від них залежить і ефективність процесу реформування освіти. Для вивчення стану та проблем здійснення управління якістю освіти та освітньої діяльності в Україні, викладачами кафедри соціальної і гуманітарної політики Харківського регіонального інституту державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України (далі – ХарРІ НАДУ) протягом жовтня – грудня 2017 р. було проведено попереднє експертне опитування, у якому взяли участь 256 осіб з Харківської, Полтавської та Луганської областей [16].

Більшість респондентів (93,8 %) є освітянами, які представляють місто (53,9 %) або сільську місцевість (46,1 %). Для проведення цього дослідження спочатку було визначено, як респонденти розуміли якість освіти та що вони вкладали у визначення цього поняття. Зокрема, респонденти вважали, що якість освіти переважно залежить від організації освітнього процесу (на рівні національної політики) – 47,7%, а також від рівня матеріально-технічного забезпечення закладу (41,4%), рівня викладання та позакласної роботи (35, 9%) та складу викладачів, у тому числі кваліфікації, досвіду, їх навантаження та заробітної плати (41,0%).

Отримані результати показують, що освітяни найбільше покладаються на національні зусилля щодо забезпечення якості всіх параметрів освітньої діяльності, починаючи з розробки ефективної національної стратегії розвитку системи освіти.

Зазначимо, що, за дослідженням Міністерства освіти і науки України, серед різних категорій населення відносно високий рівень довіри до цього органу є саме серед працівників освіти (трішки більше 80 %), а це означає, що освітяни чекають і сподіваються на покращання ситуації в освітній галузі.

Відповіді респондентів про основні асоціації щодо сучасного стану забезпечення якості освіти в Україні розподіляються таким чином:

- у старшокласників втрачається мотивація до навчання (43,4%);
- невпорядкований процес якості освіти (41,4%);
- зниження якості загальної середньої освіти, професійно-технічної та вищої освіти (32,0%);

- недостатня підготовка молодих викладачів, пенсіонери «застарілі» (31,6%);

- студенти недостатньо мотивовані (21,9%);

- освітня кадрова політика дуже слабка (15,6%).

Серед запропонованих основних заходів щодо забезпечення можливостей підвищення якості освіти респонденти віддали перевагу навчальним закладам, що будуть забезпечені належною матеріально-технічною та інформаційною базою, вказали на необхідність підвищення заробітної плати та статусу викладача.

Варто зазначити, що респонденти в ході опитування вказали такі проблеми, що погіршують якість освіти: низька якість навчальних програм, навчальних та навчально-методичних матеріалів; забезпеченості навчальних закладів комп'ютерною технікою / доступу до Інтернету; підготовки та підвищення кваліфікації педагогів та ін. Тим не менш були внесені пропозиції щодо покращення такого стану, серед яких були такі: прибрати велику кількість тренінгів чи конкурсів, що відбуваються під час навчального процесу; зменшити об'єм домашньої завдання для студентів; вилучити шкільні предмети з планів закладів вищої освіти і надати більше часу на вивчення дисциплін спеціалізації; перевести фокус з теорії на практику та орієнтацію результат; сприяти психологічній підготовці педагога у роботі зі студентами; зменшити навантаження на педагога та викоринити традицію заповнення великої кількості формальних паперів; інформувати та тренувати викладачів відповідно до нововведень; зменшити кількість перевірок та ін.

Розглянувши стан оцінювання якості вищої освіти в Україні ми можемо виділити соціологічні теорії, на яких базуються певні проблеми освітньої сфери, такі як наприклад корупція чи академічна недоброчесність. Для опису та пояснення сутності цих явищ в сучасному українському суспільстві ми розглянули дві теорії: теорію аномії

Е. Дюркгейма та Р. Мертона та застосування цієї теорії в концепції подвійної інституціоналізації Є. Головахи та Н. Паніної.

Е. Дюркгейм використав поняття аномії, тобто соціального стану, що значно послаблює стримуючу дію моралі, коли суспільство втрачає свій вплив на особистість. Таку ж точку зору висунув і Р. Мертон, який зазначав, що причиною аномії може бути суперечність між цілями, які пропагує суспільство, і прийнятими суспільством засобами для їх досягнення. Таким чином, загально визнані цілі досягнення індивідуального успіху та добробуту в суспільстві постійно суперечать обмеженому доступу до суспільно визнаної освіти, кар'єри, статків і статусу. Відповідно, для нижчих верств є лише один спосіб досягти успіху, порушивши закон [17].

Тому індивіди повинні адаптувати свої думки та дії до тих, що існують у суспільстві. Останнє, таким чином, є примусовим, що веде до прямого чи непрямого контролю над поведінкою індивіда. На думку Дюркгейма, соціальна мораль суворіша за особисту мораль, і вона показує йому поведінкові норми. Якщо люди не адаптуються до існуючих способів мислення та поведінки, вони зіткнуться з негативною реакцією з боку правлячого суспільства, включаючи юридичні санкції, суспільний осуд тощо [17].

На думку українських дослідників Є. Головахи та Н. Паніної, пострадянська деінституціоналізація як процес руйнування старих інституційних структур та зміни соціальних правил призвела не лише до формування нових соціальних інститутів, а й до процесу подвійної інституціоналізації, який базується на тому, що «люди погоджуються жити в інституційному середовищі, в якому діють як старі, так і нові інститути, і через своє суперечливе існування забезпечують усі атрибути інституційності, необхідні для соціальної інтеграції та стабільності» [18].

Суть цієї концепції подвійної інституціоналізації полягає в наступному:

– системотворчі інститути радянського суспільства (державний патріархат, добробут еліти тощо) втратили свою легітимність, але не втратили легітимності;

– нелегальні (тіньові) інститути радянських часів були «перетворені» на легітимні інститути в «перехідному суспільстві», але не набули легітимності в більшості через те, що широко вважалися «правовим беззаконням»;

– більша частина громадян України перебувають у стані амбівалентності, яка проявляється у тому, що «маси погоджуються жити в інституційному просторі, в якому легітимність забезпечується тим, що існують нові інституції та легітимізуються збереженням старих інституцій».

Засновником цієї теорії вважається французький соціолог Е. Дюркгейм. У свою чергу, його ідею підхопив американський учений Р. Мертон. Дюркгейм вказував, що на людину впливають соціальні чинники – справжня соціальна реальність, в яку потрапляє в особистість від народження.

2.3. Перспективи розвитку та рекомендації щодо покращення системи оцінювання якості вищої освіти в Україні

Згідно з літературними джерелами, основними факторами, що гарантують якість освіти, є професійна підготовка вчителів, навчально-методичне забезпечення навчального процесу, наявність навчального контролю та оцінювання, знання студентів, застосування сучасних освітніх технологій, навчальний процес і науково-дослідницька діяльність студентів, навчальний план відповідно до сучасних вимог, належне матеріально-технічне забезпечення навчального процесу, забезпечення науковою літературою відповідно до сучасних вимог, використання соціологічних та інших матеріалів дослідження, орієнтація на формування

сучасних спеціалістів з навчання, стимулювання самостійної роботи студентів, зв'язки з провідними зарубіжними фахівцями [19].

Одним із можливих шляхів удосконалення системи забезпечення якості освітніх послуг є розробка та впровадження системи управління якістю відповідно до міжнародного стандарту ISO 9000, основними принципами якого є:

- ❖ Орієнтація на споживача (потребує дослідження та оцінки задоволеності споживачів);
- ❖ Системний підхід (вдосконалення діяльності всієї організації);
- ❖ Залучення всіх співробітників (кожен працює на спільну мету);
- ❖ Приймати рішення на основі фактів (застосування математичної статистики);
- ❖ Роль лідерів (дослідження, що створюють умови для організаційного розвитку);
- ❖ Постійне вдосконалення (стратегія організації щодо вдосконалення продуктів, процесів і систем управління);
- ❖ Процесний підхід (процес орієнтований на кінцевий результат);
- ❖ Співпраця (взаємна вигода).

Актуальність впровадження міжнародних стандартів в українську систему вищої освіти пояснюється тим, що відповідна система якості може значно зменшити вплив негативних факторів у вищій освіті через чіткіші організаційні завдання, підвищення регуляторної ролі та зниження ролі ручного управління.

Вивчення світової практики привело нас до висновку, що методологічною основою побудови якісної системи вищої освіти в Україні є концепція реформування вищої освіти, яка має передбачати створення системи управління якістю на одному рівні: на індивідуальному рівні вищої освіти, на національному та міжнародному рівні.

Огляд факторів, спрямованих на підвищення якості, показує, що шлях до якісної вищої освіти визначається правильними стандартами, достатніми ресурсами, високою якістю, належною структурною організацією та ефективним управлінням. Однією з умов підвищення якості вищої освіти є посилення відповідальності навчальних закладів за результати своєї діяльності шляхом розширення демократичних засад, на яких вони діють, та поглиблення їхньої автономії [20].

У баченні української системи вищої освіти пріоритет має бути наданий сучасним методам навчання, методам навчання та системам підтримки навчання відповідно до принципів нових українських шкіл та потреб ринку праці, трансформуючи систему з метою сприяння її різноманітності та життєздатності. Успішні сучасні системи глобальної вищої освіти характеризуються високим ступенем інституційної різноманітності, коли окремі заклади мають різні місії та профілі [21]. Сьогодні система вищої освіти дуже широка і включає велику кількість професійних вільних економічних зон відносно невеликих розмірів і масштабів. В результаті система стала занадто великою та неефективною, особливо враховуючи зниження кількості студентів.

Стратегічне бачення системи вищої освіти має відображати сучасні підходи до навчальних програм і методів навчання, створювати міцніші зв'язки з роботодавцями і ринком праці та забезпечувати більшу інституційну різноманітність шляхом створення більших і ширших вищих навчальних закладів.

Ефективні системи освіти віддають перевагу рівності та інклюзії для всіх учнів і базуються на ідеї, що всі учні здатні досягти високих досягнень за належної підтримки. Дані міжнародних аналітичних досліджень показують, що висока продуктивність всієї системи залежить від необхідності донести знання до всіх. У найефективніших системах кореляція між результатами навчання та місцем проживання студента

низька, тому в цих системах діють механізми та методи, які дають можливість освітнім закладам компенсувати труднощі, викликані домашніми умовами студентів [22]. Зосередженість на справедливості та інклюзії має бути ключовим аспектом бачення майбутнього України.

Загалом, Україна має визначити пріоритети в наступних трьох сферах підтримки:

- 1) Зміцнення потенціалу децентралізованого управління та надання освітніх послуг;
- 2) Посилення внутрішнього потенціалу у сфері управління вільною економічною зоною;
- 3) Механізми акредитації та забезпечення якості.

Висновки до другого розділу

Ми визначили, що згідно з українським законодавством система забезпечення якості вищої освіти в Україні складається із системи внутрішнього забезпечення якості ЗВО, системи зовнішнього забезпечення якості та внутрішньої системи забезпечення якості Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти. Отже, Національне агентство забезпечення якості вищої освіти (НАЗЯВО) є одним з основних елементів системи забезпечення якості вищої освіти в Україні.

Національне агентство має внутрішню систему забезпечення якості агентств, що відповідають за зовнішнє забезпечення якості вищої освіти і найкраще репрезентують зроблені висновки щодо ефективних та дієвих механізмів процедур такі агенства як Quality Assurance Agency for Higher Education (Велика Британія), The national assessment and accreditation council (Індія), Agência de Avaliação e Acreditação do Ensino Superior (Португалія), High Council for Evaluation of Research and Higher Education (Франція), The National Center for Professional Education Quality Assurance

Foundation (Арменія), Agency for Science and Higher Education (Хорватія) і т.д.

Висновки з проведеного дослідження нормативної бази, яка застосовується у всіх агентствах при запровадженні дієвої внутрішньої системи забезпечення якості агентств, свідчать, що ключовими та вихідними у всіх випадках є стандарти Міжнародної Організації Стандартизації (ISO) та Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG:2015).

До основних процедур та заходів ВСЗЯ, що застосовуються у агентствах, які опікуються зовнішнім забезпеченням якості вищої освіти відносяться управління документацією, ресурсами (людськими, матеріальними, фінансовими, технічними, репутацією), інформацією та ризиками; зворотній зв'язок; процедура апеляції, перегляду порядків та процедури акредитаційного процесу; аналіз дієвості визначених процедур.

Нами була розглянута методологія оцінки якості вищої освіти на прикладі минулорічного пілотного опитування та емпіричного дослідження у роботі Горбова В., яка базується на таких етапах: створення методики аудиту, проведення опитування (можливо декількома хвилями), аналіз отриманих результатів та взяття за основу стандартів ESG.

Також ми розглянули результати деяких міжнародних та національних досліджень на тему якості освіти в Україні. Завдяки проведеним різними авторами дослідженням ми мали змогу вивчити стан оцінювання якості вищої освіти в Україні. Більшість респондентів з числа освітян в Україні вважають, що якість освіти залежить від політики держави, вони найбільше покладаються на державу, рівень довіри до якої становить 80% респондентів; стан сучасного забезпечення якості освіти можна описати так: абітурієнти та студенти втрачають мотивацію до навчання, в сфері якості освіти відбуваються хаотичні процеси, якість середньої та загально-професійної освіти явно погіршується, пенсінери

відстають, а молоді викладачі є погано підготовленими, кадрова політика освіти значно слабше.

Для опису певних проблем у сфері освіти ми розглянули теорію аномії Дюркгейма та Мертона та концепції подвійної інституціоналізації Є Головахи та Н. Паніної.

Ми вважаємо, що одним із можливих шляхів забезпечення якості освітніх послуг є розробка та впровадження системи управління якістю відповідно до міжнародного стандарту ISO 9000. Залучення всіх співробітників (всі працюють для досягнення спільної мети), прийняття рішень на основі фактів (застосування математичної статистики), роль керівництва (дослідження для створення умов для розвитку організації), постійне вдосконалення (організація для покращення продуктів, процесів, управління системною стратегією), процесний підхід (процес орієнтований на кінцевий результат), співпраця (взаємна вигода).

Також у баченні української системи вищої освіти необхідно надати пріоритет сучасним навчальним планам, методам навчання, системам підтримки навчання відповідно до принципів нової української школи, потреб ринку праці, одночасно трансформуючи систему для сприяння різноманітності та життєздатності.

ВИСНОВКИ

На основі розглянутих визначень, що всебічно розкривають сутність поняття “якість вищої освіти” ми сформуваємо власне визначення: якість освіти являє собою інтегральну характеристику, що є відображенням відповідності освітнього процесу / ресурсного забезпечення / освітніх результатів нормативним вимогам, соціальним та особистісним очікуванням. Оцінка якості вищої освіти полягає у тому, щоб за допомогою процесу оцінювання визначити, наскільки забезпечення ресурсами / організація навчального процесу / навчальних результатів відповідає нормативним вимогам, суспільним та індивідуальним очікуванням. Конт та інші соціологи, такі як Дюркгейм, Вебер та інші зробили значний внесок у соціологію освіти та становлення інституту освіти. Також ми висвітлили такі не менш важливі поняття як освітній аудит (зовнішній комплексний аудит та оцінка освітніх / управлінських процесів ЗВО) та соціальний контроль (спосіб саморегуляції соціальної системи освіти).

Ми розглянули організації, що створені для підвищення прозорості якості вищої освіти, основною з яких є Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (EQAR), до якого входять Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA), Європейський союз студентів (ESU), Асоціація університетів Європи (EUA), Європейська асоціація закладів вищої освіти (EURASHE), ці організації також отримали назву «група Е - 4». У різних країнах існують місцеві органи забезпечення якості та особливі правила здобуття вищої освіти. Наприклад в Австрії це The Agency for Quality Assurance and Accreditation Austria (AQ Austria), в Данії – Danish Evaluation Institute (EVA) та The Danish Accreditation Institution (DAI), в Італії – The Holy See's Agency for the Evaluation and Promotion of Quality in Ecclesiastical Universities and Faculties (AVEPRO) і т.д.

Ми визначили, що суб'єктом оцінювання якості вищої освіти виступають як студенти, так і науково-педагогічний та адміністративний склад ЗВО, а умовами успішного розвитку всесвітньо визнаної освітньої системи є: вибір і конкуренція, децентралізація і автономія, відповідальність за результати. Висновки з проведеного дослідження нормативної бази, яка застосовується у всіх агентствах при запровадженні дієвої внутрішньої системи забезпечення якості агентств, свідчать, що ключовими та вихідними у всіх випадках є стандарти Міжнародної Організації Стандартизації (ISO) та Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG:2015). До основних процедур та заходів ВСЗЯ, що застосовуються у агентствах, які опікуються зовнішнім забезпеченням якості вищої освіти відносяться управління документацією, ресурсами (людськими, матеріальними, фінансовими, технічними, репутацією), інформацією та ризиками; зворотній зв'язок; процедура апеляції, перегляду порядків та процедури акредитаційного процесу; аналіз дієвості визначених процедур.

Нами була розглянута методологія оцінки якості вищої освіти на прикладі минулорічного пілотного опитування та емпіричного дослідження у роботі Горбова В., яка базується на таких етапах: створення методики аудиту, проведення опитування (можливо декількома хвилями), аналіз отриманих результатів та взяття за основу стандартів ESG.

Також ми висвітлили результати деяких міжнародних та національних досліджень на тему якості освіти в Україні. Завдяки проведеним різними авторами дослідженням ми мали змогу вивчити стан оцінювання якості вищої освіти в Україні. Більшість респондентів з числа освітян в Україні вважають, що якість освіти залежить від політики держави, вони найбільше покладаються на державу, рівень довіри до якої становить 80% респондентів; стан сучасного забезпечення якості освіти можна описати так: абітурієнти та студенти втрачають мотивацію до

навчання, в сфері якості освіти відбуваються хаотичні процеси, якість середньої та загально-професійної освіти явно погіршується, пенсінери відстають, а молоді викладачі є погано підготовленими, кадрова політика освіти значно слабше. Для опису певних проблем у сфері освіти ми розглянули теорію аномії Е. Дюркгейма та Р. Мертона та концепції подвійної інституціоналізації Є. Головахи та Н. Паніної.

Вважаємо, що одним із можливих шляхів забезпечення якості освітніх послуг є розробка та впровадження системи управління якістю відповідно до міжнародного стандарту ISO 9000. Їхні принципи: орієнтація на споживача (дослідження потреб і оцінка задоволеності споживачів), системний підхід (вдосконалення всієї організації), повноцінна участь (кожен працює над досягненням спільної мети), прийняття рішень на основі фактів (прикладна математична статистика), рольове лідерство (дослідження), постійне вдосконалення (організаційні стратегії вдосконалення продуктів, процесів і систем управління), процесний підхід (процеси приводять до кінцевих результатів), співробітництво (взаємна вигода). Також у баченні української системи вищої освіти необхідно надати пріоритет сучасним методам навчального плану, методам навчання, системам підтримки навчання відповідно до принципів нових українських шкіл, потреб ринку праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Академічний тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/vkazivnyk/ja>.
2. Указ Президента України “Про національну доктрину розвитку освіти” від 17.04.2002 р. № 347/2002.
3. Системи менеджменту якості ISO 9000:2005. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:9000:ed-3:v1:en>.
4. Закон України “Про освіту” від 05.09.2017 р. № 2145-19. (Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380).
5. Батечко Н. Г. Феномен якості вищої освіти в сучасному науковому дискурсі. Освітологічний дискурс. 2017. № 3-4. С. 1-16.
6. Енциклопедія освіти / АПН України ; головн. ред. В. Г. Кремень. – Київ: Юрінком Інтер, 5. 2008. 1040 с.
7. Щудло С. А. Чинники суспільного та наукового зацікавлення якістю вищої освіти. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2012. Вип. 55. С. 158-164. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/r325.pdf>.
8. Чемерис А. О. Якість освіти як загальна тенденція європейської інтеграції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1463/1/05choaei.pdf>.
9. Кісіль М. В. Оцінка якості вищої освіти. Вища освіта України. 2009. № 14. – с. 86.
10. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 1040 с.

- 11.Коваленко О. Якість дошкільної освіти та шляхи її визначення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/25257/1/+Kozak_yakist_osvita.pdf
- 12.Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). 2015. – 32 с.
- 13.Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні: інформаційно аналітичний огляд / Уклад.: Добко Т., Золотарьова І., Калашнікова С., Ковтунець В., Курбатов С., Линьова І., Луговий В., Прохор І., Рашкевич Ю., Сікорська І., Таланова Ж., Фініков Т., Шаров С.; за заг. ред. С. Калашнікової та В. Лугового. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2015. – 84 с.
- 14.Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/-show/1556-18>.
- 15.Горбов В. В. Соціальний аудит як технологія управління якістю освітніх послуг вищого навчального закладу [Текст] : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Горбов Владислав Володимирович ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - Київ, 2016. - 20 с.
- 16.Белова Л. О. Якісна освіта як запорука якості життя населення. *Теорія та практика державного управління*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2016. Вип. 4 (54). С. 8-17.
- 17.Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм. – М.: Наука, 1991. – 575 с.
- 18.Головаха Е., Панина И. Постсоветская деинституционализация и становление новых институтов в украинском обществе // *Социология: теория, методы, маркетинг*. – 2001. – № 4.
- 19.Ніколаєвський В.М. Соціологічна освіта в Україні: критерії та освітні стратегії досягнення якості [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.sociology.kharkov.ua/docs/chten_01/nick.doc.

- 20.Хворостяна Н.В. Аналіз основних чинників, які забезпечують якість освіти / Н.В. Хворостяна, М.В. Великжаніна // Економіка і регіон. – Полтава: ПолтНТУ – 2012. – №3 (34). – С. 25-29.
- 21.Кубанов Р. А. Якість освіти: суть поняття та особливості оцінювання: / Р.А.Кубанов // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Луганськ. – 2013. – №13 (272). – Ч. II. – С. 25-31.
- 22.Ріктор Т.Л. Якість освітніх послуг як показник економічного розвитку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.confcontact.com/2012_06_14/ek3_riktor.htm.